

heidegger

ben fırlatılmış olanaktır

Tekinsizlik ve özgürlüğün felsefesi

DESTEK YAYINLARI: 1701

FELSEFE: 82

HEIDEGGER / BEN FIRLATILMIŞ OLANAKTIR

Yayına Hazırlayan: Beril Şen

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Destek Yapım Prodüksiyon DıŐ Tic. A.Ő.

Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk AkŐun

Felsefe Serisi Yayın Koordinatörü: Özlem Küskü

Üretim Koordinatörü: Semran Karaçayır

Editör: Devrim Yalkut

Kapak Tasarım: İlknur MuŐtu

Sayfa Düzeni: Cansu Poroy

Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak-Mesud Topal-Nursefa Üzüm Kalender

Destek Yayınları: Ocak 2023

Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-625-441-834-1

© Destek Yayınları

Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 NiŐantaŐı/İstanbul

Tel. (0) 212 252 22 42

Faks: (0) 212 252 22 43

www.destekdukkani.com

info@destekyayinlari.com

facebook.com/DestekYayinevi

twitter.com/destekyayinlari

instagram.com/destekyayinlari

Deniz Ofset – Çetin Koçak

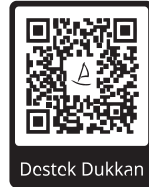
Sertifika No. 48625

Maltepe Mahallesi

Hastane Yolu Sokak No. 1/6

Zeytinburnu / İstanbul

Tel. (0) 212 613 30 06

Destek Dukkan

heidegger

ben fırlatılmış olanaktır

Tekinsizlik ve özgürlüğün felsefesi

Yayıma Hazırlayan: Beril Şen

DESTEK
Yayınları

Kaygıya davet

İki dünya savaşı arasında umutsuzluğa sürüklenen halkın kaybolmuşluğu, kültürün yitirilişi, hayatta kalma dürtüsünün insanı belirliyor hale gelmesiyle birlikte içdünyanın insaniliğinin kaybolması gibi dönemi belirleyen etkenler Heidegger'in düşüncesinde "Sorunun olduğu yerde kurtuluş da vardır" fikrinin etrafında anlam kazanır.

Heidegger, insan olanaklarıdır der. Olanakları hayatta kalma çerçevesinde belirlenen dönem insanı, moderniteyle beraber en insana dair olanı kaybetmiş, kendi yarattığı makinelerden birine dönüşmüştü. Dönemin düşünsel arka planındaki toplumsal sorunların ve aslında dünyaya, yaşama dair ne varsa aydınlatılması için önce birey olarak insanı var-oluyor olması ile aydınlatmak gerekiyordu. İki büyük dünya savaşı başlatan insanlık neler olduğunu, içinde bulunduğu atmosferi anlamak ve çözülmesi gereken bir durum varsa çözüm

aramak için her şeyden önce en temeldekine bakmalıydı, kendine.

Heidegger tüm bu yoğun dönem esnasında kendini yalnızca bir soruya adanmış, peşinden gittiği bu soruyla düşüncenin birçok alanında hâlâ tartıştığımız sorular ve fikirler bırakmıştır. “Varlık nedir? Varlığın anlamı nedir?” soruları, insan da bir var-olan olduğundan, insanın kendi üstüne sorduğu tüm soruların temelinde oturur. “Ben varım!” derken kastedilen bu etten-kemikten beden, doğumla başlayan ve ölümle tamamlanan yaşam deneyiminin fazlasıdır. Herkes bunun farkındadır ama her emin olunan şey gibi varlık hali-oluş da karanlıkta kalmış, üstüne gidilmemiştir.

Heidegger kendinden önceki tüm düşünürleri, düşünceyi varlık problemine kadar getirip varlığın karanlığından korkup geri çekilmekle suçlar. Varlık ve varlığın “değil”i hiçlik birbirine sarmalanmış halde tüm varoluşu kapsar, varlıkla yüzleşme cesareti hiçliğin içine dalmayı göze almaya çağırır. Kapsayan varlık, var-olanların tümü anlamına gelmez; oluş olarak var-oluşun kendinde açığa çıkarılması gerekir. Bu sorunun daha önce sorulmamış, üstüne düşünülmemiş olması Heidegger’e göre tüm bilimlerin ve düşünmelerin temelindeki çürüktür. Varlığın anlamı açığa çıkarılmadıkça insan üzerine her soru sayıklamalardan ibaret, yüzeysel ve sığ kalacaktır. Heidegger, varlığın peşinden koşarken meselenin en temelini, en bilinen sanılanı sorma cesareti gösterdiğinden varlık ile beraber tüm emin olunanları da sorguya çeker.

İnsandan üste konumlandırılmış tüm değerler (hatta hümanizm ile beraber insan da) insanı dışlayarak kendini kendiyile baş başa bırakmış, dolayısıyla anlamını yitirmiştir. Heidegger, en sorgulanmayanları, en bilinen sanılanları tartışmaya açarak onlara hakkını yani anlamını geri vermek ister.

İnsanın özü varoluşudur ve insan kendini halihazırda var-sayıdığından düşünmeye giden yolun açılmasını sağlayacak “bilmediğini bilme-kabul etme” evresinin üstünden atlayıp elindeki verileri bir o yana bir bu yana koyarak akıl yürüttüğünü sanmaktadır. Heidegger insanı korkutucu olanla yüzleştirmek ister, korkutucu olan insanın bugüne kadar daha hiç düşünmemiş olmasıdır. Bu yüzden onun felsefesi herkesi; var-olmuş olarak kendi varoluşunun sorumluluğunu üstlenmeye, üstüne en çok konuşulanın-en iyi bilinenin aslında en az bilinen olduğunu fark etmeye ve neticede yalnızca düşünmeye çağırır.

Varlık, tüm değerler ve var-olanlar halihazırda açıktadır fakat insan; algı-sınırları, düşünce arka planıyla sürekli asıl olan ile arasına sis bulutları koyar. Kanıksanmış sis bulutları düşünmeden gitgide uzaklaşmakta olan insana hakiki olan gibi görünür.

Onun eserlerinde kullandığı ağır ve karmaşık görünen dil, felsefenin düşünme ile değil ruh hali ile başladığı tezini doğrular niteliktedir. Heidegger kendini kaygıya, kaygı anında gelen pür dikkat kesilmeye bırakır. İnsan yalnızca kaygıya kapıldığı anda bildiğini

sandıklarının sayıklamalarından özgürleşebilir. Düşünmeye giden yol ancak kaygıda açılır. Hep bilinen sanılanın, sayıklamaların uğultusuna alışmış kulaklarda vicdanın çağrısı-hakiki düşünmenin sakin sesi kendine yer bulmakta zorlanır. Alışılmış-öğrenilmiş cümle yapısına, düşünme metoduna sıkı sıkı sarılırsak Heidegger'in yazdıkları da bize kendini kapatır. Heidegger'in anlaşılması için aynı düşünmenin ve varlığın anlaşılmasında olduğu gibi direnmemek, kendimizi metne bırakmak gerekir. Onunla tanıştıktan kısa bir süre sonra zorlu dili de kendine özgü düşünce metodu da anlaşılır hale gelir. Eğildiği alanlara, yürüdüğü yollara işaret etmeye çalıştığım; Heidegger'e ve felsefesine bir giriş-davet niteliği taşıyan çalışmamın okurda merak uyandırmasını umarım.

Beril Şen

Yaşamı

Martin Heidegger, 1889'da Almanya'nın Messkrich kasabasında bir kilise görevlisinin oğlu olarak kilisenin karşısında bulunan ufak bir evde doğdu. Karşısında büyüdüğü Katolik kilisesinin gölgesi tüm çocukluk ve gençlik yıllarına çökmüştü. Varlıklı bir aileden gelmediğinden iyi bir eğitim görmesi için lisedeyken burs almaya başladı. Söz konusu burs öğrencilere Freiburg Üniversitesi'nde Teoloji eğitimi almaları şartıyla veriliyordu. Hayatının erken dönemlerinde bu durum onun için bir sorun teşkil etmedi. Halihazırda genç Heidegger, o dönemde bugünün lisesine denk gelen eğitimini tamamladıktan sonra Hıristiyan Cizvit tarikatına katılmak istiyordu. Fakat yaşadığı bir kalp rahatsızlığı, oldukça katı hayat görüşleri ve yaşam pratikleri olan bu dini tarikat ile yollarını daha kesişmeden ayırdı ve Heidegger bursunun gereğini yerine getirmeye Freiburg Üniversitesi'ne döndü.

Katolik dünya görüşü yalnızca verdiği burs ile hangi alanda eğitim alabileceğine müdahale edip bir gencin vizyonuna sınırlar koymanın ötesinde o dönemde Almanya'da giderek güçlenen kutuplaşmayı körüklemesiyle de genç Heidegger'in gururuna dokunuyordu. Çocukluk-gençlik yıllarında hissettiği sosyal ve ekonomik baskıyı karakterinin bir parçası haline getirdi, kitleler tarafından alkışlandığı ve arandığı dönemde bile sosyal anlamda çok başarılı bir karakter olmadığı bilinir.

Yaşamındaki kırılmalardan biri sayılabilecek “Şeylerin kendisine!” düsturuyla Heidegger düşüncesinin inşasında büyük yer kaplayan Edmund Husserl ve fenomenolojisi ile tanışması üniversitede ilk hocalık yaptığı döneme denk geldi. Halihazırda felsefe ve din okumaları yapmakta olan Heidegger'in Edmund Husserl ile buluşması en meşhur yapıtı *Varlık ve Zaman*'in temelini oluşturdu. Fenomenoloji* Heidegger'in felsefesinde büyük bir ilham belki başlarda da metot olarak benimsense bile ileriki dönemlerinde hocası Husserl ve fenomenolojisi ile düşünce yolları ayrıldı.

Husserl dışında Kant'ın, Aristoteles'in ve Nietzsche'nin fikirleri Heidegger'in oldukça ilgisini çekmiş, özellikle bu üç düşünür üzerine eserler, dersler vermiştir.

* Heidegger'in *Varlık ve Zaman*'da kendi açıklamasına göre: “Fenomenoloji şu demektir: Kendini gösterenin (kendini kendisi gibi gösterenin) bizatihi kendinden hareketle görünür kılınması. İşte bu, adına fenomenoloji denen araştırmaların formel anlamıdır. Bu da aslında daha yukarıda ifade edilen ‘şeylerin kendisine’ düsturundan başka bir şey değildir.”

Kant ve Hegel'in fikirleri varlık felsefesinde bozup-inşa etmek için mükemmel bir zemin sunuyor olsa bile bana kalırsa antik dönem felsefesi Heidegger'de daha esaslî bir yankı bulmuştur.

Heidegger modern dönemin kaygılarına Antik Yunanlı bir zihinle yaklaşır. Antik dönem filozoflarının çağdaş düşünürlerle kıyasla özgür ve özün peşinde düşünme yolu 20. yüzyıl dertleri ile kaynaşıp Heidegger'in felsefesini bambaşka bir yere taşımıştır. Düşünmekten tamamen uzaklaşmış modern zihinlere en öze inip iç-riden seslenir. Çok düşünüp hiç yazmayan Sokrates'e övgüler düzer, gerçek düşünme sözler ile ifade edilemeyecek kadar aşkındır diyen Heidegger belki de Sokrates'i fikirlerinin bir sağlaması olarak görmüştür. Heidegger'in eserlerindeki oldukça kapalı dili buraya yormak çok mümkündür. Tümel ve kapsayan varlık formülize edilemez, varlığın peşinden giderken yazdıkları yürüdüğü yolun yalnızca yankıdır. Kendi deyimiyle *aksi yol kenarında durup yolun dedikodusunu yapmaya benzer*.

Düşüncelerinin tırmanmaya başladığı hocalık döneminde Birinci Dünya Savaşı'nın bitişine yakın cepheye çağrıldı ve meteoroloji uzmanı olarak savaşta görev aldı. Geri döndüğünde çocukluğundan beri gölgesinde olduğu kilise ile derdini artık açıkça dışa vurmaya başlayacaktı. Arkadaşına yazdığı bir mektupta Katolik inancı ile tüm bağlarının koptuğunu söyler.

Hocalık yılları devam ederken başyapıtı *Varlık ve Zaman*'ı yazmaya başladı fakat iki cilt üçer bölümden

toplamda altı bölüm olarak tasarladığı bu kitabı daha ilk cildin ikinci bölümündeyken basıma gönderdi. *Varlık ve Zaman*'daki düşüncenin bir çıkmaza girdiğini düşünüyordu, yine de ileriki dönemlerinde *Varlık ve Zaman*'ın eksik olmasına rağmen düşünce tarihinde önemi yadsınamaz bir ışık olduğunu reddetmez. *Varlık ve Zaman* dışında Kant, Hegel, Nietzsche, Hölderlin hakkında; modernite, metafizik, sanat, deneyim olarak düşünme üzerine pek çok eser yazmıştır. Yalnızca yazdıklarıyla değil üniversitede verdiği derslerle de düşüncelerinin ne denli açık bir zihinden çıktığı ve bunları aktarmasındaki kendine özgülüğü ile hayranlık uyandırıcıdır. Derslerinde, dinleyerek tek seferde anlaşılacak için fazla karmaşık, derin tefekkür gerektiren konuları o kadar ustalıkla anlatır ki ders verdiği her sınıf dolar taşar. Çözümeyen, gizli kalmış meselelerin en derinine inip, oradaki çürüğü ustalıkla inceleme altına almadaki başarısı başka disiplinlerle ilgilenenler için de merak uyandırıcıdır.

1933'te yaşlı Heidegger üstünden geçen yüz yıla rağmen yapıtlarıyla değil politik duruşuyla hatırlanmasına sebep olan o ünlü konuşmasını yaptı. Yönetimi ele geçiren Adolf Hitler-Nasyonal Sosyalist Parti, dönemin umutsuz atmosferinde bazı aydınlara umut, yok olan kültürün dirilebilmesi için tek çıkış yolu olarak görünüyordu. Heidegger de maalesef Hitler'in ve idealinin peşine takılan aydınlardan biri oldu. Antik kültürü diriltme idealiyle gözü o kadar karardı ki Hitler'e çekimser bir

gözle umut ışığı olarak yaklaşmanın ötesinde tam anlamıyla fanatikleşmiş bir ilgi besledi.

Rektörlük görevine getirildiği Freiburg Üniversitesi'nde Nasyonal Sosyalizm'in ve Hitler'in destekçisi olduğunu büyük bir coşkuyla ifade eden 27 Mayıs 1933 Rektörlük Konuşması'nı yaptı. 21. yüzyıldan geriye baktığımızda bu barbarca politikalar bütününe çağın en önemli düşünürlerinden birinin nasıl fanatikçe bağlandığını anlamakta zorluk çekmemiz normaldir. Bazı yorumculara göre Heidegger, ilerde Hitler'e verdiği destekten pişmanlık duydu ve her eserini bir günah çıkarma minvalinde yazdı, bazılarına göreyse ölümüne kadar yazdığı her eserde Nazizm'e duyduğu inancın yankıları diriydi. Bana kalırsa yaşlılık döneminde Heidegger iki uçta da değildi. Hitler benzeri bir lidere yeniden inabileceği kadar idealindeki kültürü, toplumu yaratacak güce aç; tepeden inmeci katliamlar ile kültür inşa edilemeyeceğini göreceği kadar da yaş almıştı.

İkinci Dünya Savaşı'nda da silah altına alınması, üniversitesinin ve ailesiyle yaşadığı evin bombalanması, savaştan sonra kurulan Nazileri Temizleme Komisyonu tarafından işinin elinden alınması gibi felaketler esnasında ve sonrasında da eser üretmeye ve olabildiğince ders vermeye devam etti. 87 senelik fırtınalı ömrü 1976'da Freiburg'da sona erdi.

30.000 sayfa elyazmasını daktiloya çeken ve savaş yıllarında banka kasasında saklayan kardeşi, Heidegger külliyatı için isabetsiz bir yorumda bulunur:

“İnsanlar bunları ancak 21. yüzyılda Amerikalılar Ay’ın üzerinde çoktan kocaman bir alışveriş merkezi kurduklarında anlayarak okuyabilecekler.”*

21. yüzyılda ne Amerikalılar Ay’a bir alışveriş merkezi kurabilmiş ne de makineleşme kontrol altına alınarak insan, insani özüne kavuşabilmiştir. Modernite ve artık postmoderniteyle, düşünmek bir tarafa bilgi almak bile sahil alanı çoktan terk etmiştir. Heidegger’in düşünmesini anlatmaya çalışırken bu tartışılacaktır çünkü bizzat Heidegger de bu sorunun peşinden gitmiştir. Anlamak dolayısıyla düşünmek ne demektir? Gündelik anlama-yorumlamalarımız ile düşünme nerede birbirinden ayrılır? Ve o büyük iddiası: İnsan, neden daha hiç düşünmemiştir?

Heidegger’i bu kadar anlaşılmasız kılan gün içerisinde sınırsız bilgiyi duyan, duyduğu bilgiyi herkes tarafından tesis edilmiş belli başlı kalıplara koyan ve yine vardığı sonucu herkes tarafından tesis edilmiş kalıplarla ifade ederek kendini buna göre konumlandıran; tüm bu sürece düşünme diyen modern zihinlerimizin aksine en çok bilinenin aslında hiç düşünülmemiş olan olduğunu kabul etmesindedir.

Felsefe merak ile değil ruh hali ile başlar diyen düşünür bizleri; gündelik hayatta dışarıdaki bilgiler ile yap-boz oynamaya benzeyen “düşünme”den; korkudan gelen, korkunun içinde yankı bulan, hakiki “düşünme”ye

* Safranski, Rüdiger, *Bir Alman Üstat Heidegger*, çev. Ali Nalbant, İstanbul, Kabalıcı Yayınları, 2008, s. 33

davet eder. Heidegger düşüncesini kısa başlıklar altında anlatmak Heidegger'i sığ bir zemine çekme tehlikesi ile karşı karşıya olduğundan onu anlatırken amaç onun fikirlerini aktarmaktan ziyade yalnızca ona çağırarak olacaktır. Heidegger de okuru bilinmeyene, yeni olana çağırır, hep bizde, hep bizim olan fakat hep kaçılana çağırır. Hiç yüzleşilmeyene çağırır ki insan yüzleşiyor sandıklarıyla da arasındaki uçurumu fark edebilsin.

*“Dolayısıyla saf
varlık, hakiki
dolaysızlık,
hep emsal
verici bir duygu
kesinliğidir.”**

* Heidegger, Martin, *Hegel'in Tinin Fenomenolojisi*, çev. Kaan H. Ökten, İstanbul, Alfa Yayınları, 2020

Varlığın anlamını neden soruyoruz?

Herkes farkında olarak veya olmayarak varlığı kendine mesele eder. O veya bu şekilde kim olduğunu, dünyaya neden geldiğini, hayatı sona erdiğinde başına ne geleceğini, bu sonlu hayatın anlamını merak eder. Herkes kelimesinin altını çizmekte fayda görüyorum çünkü sistemli bir felsefi bakışa gerek olmaksızın gündelik hayat içerisindeki aksamalarda, başa gelen kötü bir durumda var-olmuş olma problemi parıldamaya başlar. Bir kayıp, bir problem yaşandığında insanın asıl yüz yüze geldiği şey karşılaştığı problem değildir; kısıtlı yaşam süresi ve o sürenin istenmeyene akmasıdır. Daha açık bir ifadeyle canımız yandığında yüzleştığımız şey canımızı yakan olay değildir, yaşam süremizin kısıtlı olması ve üzücü bir olay için harcadığımız zamandır. O halde en hakiki ve düşünülmeyi bekleyen problem var-olmuş olmaktan kaynaklanandır.